

Ennek a számnak az ára 4000 korona.

Negyvenhatodik évfolyam.

2. szám.

Debrecen, 1926 január 9.

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

SZERKESZTIK: DR. KUN BÉLA ÉS DR. RÉVÉSZ IMRE.

Megjelenik minden szombaton.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVAL:
DEBRECEN, KOLLÉGIUM.

Előfizetési ár félévre hét pengő.

Révész Imre.

1826—1926.

A magyar nemzet nagyságokat termelő korszakában született és olyan időben lett felnőtt férfivá, amikor a magyarok a közöttük járó óriások látásától káprázó szemekkel a hirtelen beállott éjszakában — hiszen a sötét mindent nagyobbak sejtet — gigászoknak vélték a jámbor filiszteusokat is, amikor tehát nem volt könnyű kiemelkedni a valódi és képzelt nagyságok között. De vaksággal kellett volna megveretnie a magyar nemzetnek s kivált a magyar reformátusok seregének, ha Révész Imre kimagasló voltát, kábult aggyal földre sújtva bár, meg nem látta volna. Egy negyedszázadon át volt népének irányt mutatója és amikor ötvenöt éves korában meghalt, a magyar reformátusok százezrei érezték a vezér nélkül maradt hadsereg lebirhatatlan gyászát.

Pedig nem foglalt el vezéri állást. Nem volt semmi más — rövid ideig tartó egyházkerületi aljegyzősége s még rövidebb tartamú országgyűlési képviselősége csak parányi epizód az életében — mint a debreceni egyház egyik lelkipásztor. Viszont annak meg egészen az volt, és ha semmi más nem maradt volna utána, mint debreceni prédikátorságának emléke, akkor is a legendás nagyságok között volna a helye. Mivelhogy Révész Imre tüneményes nagyságának és egész nemzetére gyakorolt varázsos hatásának éppen az a magyarázata, hogy a magyar kálvinista prédikátor kvintesszenciája volt. Sem a talentumok, sem a szolgálatok, sem az idők és feladatok nem egyenlők. De az eszmény csak egy lehet és ez a magyar református papra nézve nem lehet más, mint ami Révész Imrében emberi mértékkel mérve a legjobban megtestesült.

Révész Imre tartotta magát a régi magyar közmondáshoz: a jó pap holtig tanul. Neki talán kevésbé volt szüksége rá, mint sok másnak, hiszen már alig serdült ifjú korában borostyán koszorúzta a fejét és férfi kora kezdetén a leg-

kiválóbb tudósok sorába emelkedett. Hittudományi, történelmi, irodalmi, jogi tudása már közéleti pályájának kezdetén éppen olyan imponáló volt, mint ezen alapuló erkölcsi bátorsága. Élete utolsó éveiben fizikai akadályokkal is kellett küzdenie, hogy tudományos munkásságot folytathasson. De sem a szellem erejének, sem a test gyöngülésének érzése nem akasztotta meg az állandó tanulmányozásban, amelyből a szó szoros értelmében csak a halál állította ki. Irodalmi munkásságának terjedelme majdnem olyan tiszteletet keltő, mint a tartalma. Holott nem egy olyan könyve van, amelynek magának a megírása méltó cselekedet volna egy ember életére.

A biztos és határozott tudás tette őt alkalmassá arra, hogy a magyar protestánsizmus legnehezebb éveiben első reprezentánsa legyen hitfeleinek az egyház és ezzel a nemzet szabadságai védelmében. Révész Imre nem csillogó és könnyen népszerűvé váló, és éppen úgy nagyon könnyen meg is cáfolható szólammal állott a küzdő tábor élére, hanem előre gondosan készítette a fegyvereket meg nem gyöngíthető történelmi és alkotmányi tudományos igazságok nyugodt, világos feltárásával. A jogtalan felsőbb követelésekkel szemben való tervszerű küzdelme a Deák Ferencéhez leginkább hasonló. Még a Lustkandl-ja is meg volt az ágostai hitvallású atyafiak pátenses részének szuperintendensévé tett Kuzmány Károly személyében, vagy inkább könyvében. Azok a művek, amelyeket Révész Imre már a pátens kibocsátását megelőzően, majd annak közreadása után írt s amelyek itthon egyházunk szabadságának helyes védelmét lehetővé tették, a külföldön pedig a rokonszenvet küzdelmünk számára megnyerték, tanulságul szolgálhatnak arra, hogy közügyekben nagy és komoly eredmények eléréséhez nagy és komoly igazságok szenvedélytől mentes felmutatása vezet. A keresztyén paphoz, Krisztus igaz szolgájához, nem is illik másféle harc. A taktikai sikerek és hatalmi törekvések előmozdítására való hangulatkeltést és szenvedélykorbácsolást hagyni kell azok szá-

mára, akik alacsony eszközöknél egyébbel hatni ugyis keptelenek.

Tudománya nagyságánál és folytonos gyarapításánál még nagyobb érték Révész Imrében: a határozott és egységes világnézet, mely minden téren való állásfoglalásában jelentkezik. Ez pedig nem pusztán a jellem ereje, bár, mint ilyen is, méltó díszre volna embernek és papnak. Ám a jellemzilárdságnak ez a neme, mely nemcsak a félelmet nem ismeri, hanem olykor a legbecsesebb köteléknek, a férfibarátságának feláldozásához is vezet, abban az impozáns mértékben, amellyel Révész Imrében feltalálható, több a minden jóra való emberben meglévő erkölcsi erőnél, nem más, mint a Krisztusban rendületlenül hívő, magát a Krisztusává átélő igaz keresztyén embernek mindennél erősebb hite. Révész Imre mindenképp felett azért méltó a lekipásztor példaképeül állíttatni, mert lelki tulajdonai sokféle nagyságát felülmúlta hitének nagysága.

Ez a hit pedig — hiszen úgy nem is lehetett volna egységes világnézet alapja — nem a naiv lélek gyöngéd, bizonytalan, közvetlen benyomások alatt álló hit fajtájából való volt, mely ugyan a maga nemében szintén lehet hegyeket megmozgatóan erős. Mindenki tudja: Révész Imre szigorúan és hajthatatlanul református keresztyén volt. Öntudatos kálvinista, hogy ma szokták mondani. Bizonyos, hogy a mi egyházunk jövőjének biztosítása csak ez az öntudatosság lehet. Szinte tragikumszámba megy, hogy ennek a fundamentumnak az építésében éppen az ő szűkebb hazájában nagyon hátramaradtunk. Holott a legjobb útmutatás követése első sorban a közvetlen környezettől várható.

A sok pozitív érték mellett van egy negatívum is, amely a Révész Imre példájában figyelmet követel: az országos politikai küzdelmekben részvételtől tartózkodás. Annak, hogy országos politikai kérdésekben is hajthatatlan meggyőződés vezette, páratlanul fényes bizonyosságát adta. De ha az évtizedes elnyomásra következő felszabadulás idején lelkipásztori kötelességének érezte is, hogy híveit az ország ügyeiben is képviselje, pusztán azt tartotta feladatának, hogy hangoztassa mindenképp megrázó, mennydörgésszerű intelmét s aztán mindenkorra búcsút vett a politikai pártküzdelmekről, ragyogó példát adva arra, hogy a politikai élet színje a Krisztus szolgája számára csupán a jól megalapozott meggyőződés kinyilvánítására, nem pedig az egyéni előnyök keresésére való.

Mi az oka, hogy Magyarország fennáll és nem enyészett el, mint a hunnok stb. birodalma? Erre a kérdésre írott dolgozatával nyerte el Révész Imre debreceni teológus diák korában a budapesti egyetem pályadíját. E művét nem ismerem, nem tudom, hogyan

adta meg a választ. De azt hiszem, az az oka, hogy a Gondviselés adott a magyar nemzetnek Révész Imréhez hasonló jellemeket. Magyarország és a magyar református egyház addig nem enyészik el, míg ilyen jellemei lesznek.

Kun Béla.

Révésziana.

(Ennek a közleménynek a célja az, hogy első sorban centennáriumi megemlékezéseket tartani akarók, vagy általában a Révész Imre alakját tanulmányozni óhajtok számára összefoglalja a legislégszükségesebb tudnivalókat életéről, fontosabb műveiről és a reá vonatkozó irodalomról.)

I. Révész Imre élete.

Révész Imre született 1826 január 14-én, a szabolcsvármegyei Ujfehértón, egy, a XVII. század közepe óta nemességgel bíró családból, amelynek már több megelőző nemzedékében nagy számmal voltak litterátus emberek. Atyja, Pál, községi jegyző volt, anyját Beke Sárának hívták. Szülei nehéz körülmények között éltek, Imre fiukat, három gyermekük közül a legkisebbiket, örökbe adták egy gyermektelen nagynénjéhez Tiszadobra. Itt, meg Balmazújvároson és Debrecenben élte le első gyermekiségét hányt-vetett, keserű viszonyok között. Közben atyja el is halt és sem nevelőszülei, sem özvegy édesanyja nem tudván őt kielégítő támogatásban részesíteni, nevelése csak a legnagyobb nélkülözések árán volt lehetséges. Középfokú tanulmányait 1835-től 1841-ig a debreceni kollégiumban és a hajdúböszörményi partikulában, az akadémiai tanfolyamot 1841-től 1847-ig a debreceni kollégiumban végezte, mindvégig kitünően. Tehetősége és tudásszomja kezdettől fogva a kiszabott iskolai tanulmányokon túl is kielégülést keresett és tudományos önképzése eredményeképpen már alig 19 éves korában nyertes lett a pesti tudományegyetemnek egy, a magyarság östörténetére kiírt pályázatán, ami annál nagyobbat jelentett, mert a pályázhatók köre egész Európára szólt és meri tényleg volt is több komoly versenytársa. Ezen és több hasonló tudományos pályaművének sikerétől is buzdítva, rendkívül lelkesedéssel és szorgalommal vetette rá magát a magyar östörténelem és nyelvészet tanulmányozására, amelyet kitartóan folytatott akadémiai tanpályája elvégzése után is, amikor 1847-től 1851-ig további négy éven keresztül a kollégium kötelekében maradt, mint esküdt-deák, publicus praeceptor, contrascriba és ideiglenes könyvtárnok. Az 1848—49-es napokat nagyrészt a kollégium falai között töltötte, amelyeknek a két debreceni orosz megszállás alatt jóformán egyedüli rendes lakójuk volt s rettenthetetlen magatartásának e napok folyamán nagy része

volt abban, hogy a kollégiumi anyakönyvtár megmenekült a feldúlástól. Ez években már állandó dolgozótársa volt a különböző lapoknak, a szabadságharc után különösen a Kemény Zsigmond Pesti Naplójának, ahol munkásságát a nagynevű szerkesztő különösen értékelte. A kollégiumot 1851 nyarának végén hagyta el, mint Balmazújvárosra megválasztott lelképásztor. Megelőzőleg már a büdöspatiak szerették volna megnyerni papjukul s ő maga is nagyon kíváncsi volt ide, de e törekvés a felsőbb egyházi hatóságok ellenállásán meghiúsult. Balmazújvárosi állásának tényleges elfoglalása előtt 1851 októberétől 1852 tavaszáig a bécsi protestáns theologiai fakultás hallgatója volt s egy rövidebb cseh- és morvaországi tanulmányutat tett, majd ugyanez év nyarára hozzájutván az első alkalommal még hiába kért külföldi útlevélhez, júliustól október közepéig beutazta Németországot, Hollandiát, Svájcot és Felsőolaszországot, részben gyalogszerrel. Külföldi tanulmányozása alatt is első sorban a magyar östörténelemre és nyelvészetre vonatkozó kutatásokat végzett, azonban már ekkor felébredt érdeklődése a magyar protestáns egyháztörténelem hősi korszakai iránt is. Balmazújvároson 1854 tavaszáig pásztorokodott, ettől fogva pedig két esztendőn át a szentesi gyülekezet egyik prédikátora volt. Szentesről hívta meg egyik lelképásztorának a debreceni egyház, ahol katedróját 1856 májusában elfoglalván, ettől fogva mindhaláláig, néhány hónap huján negyedszázadig működött. Már szentesi lelkészességétől kezdve egyre inkább a magyar protestáns egyháztörténelem és a református szellem nagy elvi és történelmi problémái kötötték le figyelmét s ez irányú tanulmányainak egyre mélyebb és szélesebb medret ásott. Ily tárgyú tudományos dolgozatai részben nagy gyakorlati jelentőséggel is bírtak, amennyiben a Bach-kormány oktrojáló fellépésével szemben a legerősebb szellemi fegyverül szolgáltak a magyar protestantizmus történelmi jogainak s főként autonóm alkotmányának a védelmére. Már az 1858-ban újra megindult Protestáns Egyházi és Iskolai Lapban közölni szándékozott egyik tanulmánya miatt, amely a bécsi békekötésről szólt volna, büntető eljárás indult volt ellene, amely csak tekintélyes református főurak közbenjárására szüntettetett meg. De ettől meg nem félemlítve, az 1859 őszi kitört pátens-harc folyamán egyenesen a vezéri sorban állott, a hatalmas tiszántúli egyházkerületnek egyedüli s az egész küzdő magyar protestantizmusnak is egyik legelső szellemi irányítója volt a harc különböző fázisaiban s a külföld előtt legnagyobb tudományos és irodalmi súllyal s a politikától legmentesebb tárgyilagossággal szintén ő képviselte a magyar protestantizmus igaz ügyét. Az ellene e magatartása és tevékenysége miatt

megindított újabb büntető eljárás súlyos következményeitől csak a pátensnek 1860 tavaszán történt hirtelen visszavonása mentette meg. Főképp e küzdelem folyamán megszilárdult országos neve és népszerűsége indította debreceni polgártársait arra, hogy az 1861-iki rövidéletű országgyűlésre őt küldjék fel a város egyik képviselőjéül. Révész Imre az egyhangúlag megnyilatkozott bizalmat is csak a legnagyobb morális erőszakolásra fogadta el, képviselői tisztét teljes kedvvelenséggel viselte az első perctől kezdve s amint közfeltűnést keltett nagy beszédét a határozat védelmében 1861 május 31-ikén elmondotta, képviselőségéről azonnal lemondott s már ott sem volt az országgyűlésen, mikor Deák Ferenc a legmegtisztelőbb formában polemizált vele. A politikától ettől fogva, kivált pedig nagy elvbarátjának, Tisza Kálmánnak 1875-iki fuzionálása óta, teljesen visszavonult. Terhes lelkészi hivatalának ellátása mellett minden idejét és erejét a közegyház életének hivatalos szolgálata és a tudományos búvárkodás és irodalom között osztotta meg. Az 1858-tól csaknem egész haláláig terjedő évtizedekben a tiszántúli egyházkerület s az egész magyar reformátusság legsúlyosabb jelentőségű egyházi és iskolai életügyeinek hivatalos tárgyalásában oroszlan-része, nem egyszer döntő szava volt hatalmas tudományos készültségének, törhetetlen elvi következetességének és rendkívüli odaadásának. Egyházkerületében hosszabb időn át aljegyzői tisztet viselt, esperességre és egyházkerületi főjegyzőségre a legkomolyabb jelölt volt, azonban ő nemcsak e két utóbbi tisztet nem fogadta el, de hovatovább minden hivatalos megbízatástól visszahúzódtott, kivéve a tiszántúli egyházkerületi levéltárnokságot, amelyet 1867-től haláláig nagy szakavatottsággal és igen eredményesen töltött be. A hivatalos egyházi közélettől való visszahúzódnásának egyik főoka a 60-as évek közepétől mindinkább jelentkező egészségi hanyatlása volt, amit főleg a túlfeszített szellemi munka idézett elő. Ami időt és erőt hivatalos teendői kevesbedésén meggazdálkodott, azt tudományos kutatásokra és ily művek írására fordította. E téren nem tudta ugyan nagyszabású terveinek teljes megvalósulását elérni, de mind programkitűzésben, mind részletmunkákban súlyos és maradandó értékűt alkotott s egészen szilárd tudományos alapot vetett a magyar protestantizmus történelmírásának. Öncélú tudományos tevékenység mellett rendkívül sokat kellett irodalmilag harcolnia is az 1868-tól majdnem egész haláláig terjedő években részint a kiegyezéssel magyar állam iskolapolitikája ellen a felekezeti iskola védelmében, részint a Ballagi Mór és társai által képviselt s a protestáns együletben társadalmilag is szervezkedett radikális modern theologiai irány és szellem ellen.

végül az egyházalkotmány elhamarkodott centralizálását célzó törekvések ellen is. Ezen irodalmi harcainak legnagyobb része az általa 1870—78-ig szerkesztett és kiadott Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező című, nagyértékű tudományos és egyházközületi folyóiratban zajlott le. Testi elbetegesedése s keserű és szenvedélyes irodalmi polémiai következtében lelki elnehezedése is a 70-es évek közepétől oly mérveket öltött, hogy attól fogva már csak nagyon csökkent munkakedvvel és munkabírással tudott dolgozni, de amikor csak bírta, így is folyton munkában volt. Nagy lelki elszigetelődésében is köztisztelet vette körül, tudományos és erkölcsi jellemének súlyát még ellenfelei is elismerték. A Magyar Tudományos Akadémiának 1859-től levelező tagja, a Magyar Történelmi Társulatnak megalapításától, 1867-től választmányi tagja, a bécsi protestáns teológiai fakultásnak pedig 1871-től díszdoktora volt. A lelkipásztori hivatalát legnagyobb testi és lelki kimerülésében is hűségesen és pontosan ellátó lelkipásztor hirtelen szívizélhűdésben halt meg 1881 febr. hó 13-án, tíz órával a debreceni Nagytemplomban tartott vasárnapi prédikációja után. Özvegye, Vecsey Johanna (Vecsei József debreceni kollégiumi bölcselőtanár leánya) férjét több, mint 40 évvel élte túl, két gyermeke közül a ma már egyedül életben levő fia, dr. Révész Kálmán, jelenleg a tiszáninneni egyházkerület püspöke.

II. Révész Imrének legfontosabb és ma legkönnyebben hozzáférhető művei.

A protestáns egyházalkotmány alapelvei. 1856. — Vélemény a magyar protestáns egyházalkotmányának fő pontjai felett. 1857. — Erdősi János magyar protestáns reformátor. 1859. — Dévay Bíró Mátyás életrajza és irodalmi művei. 1863. — Kálvin élete és a kálvinizmus. 1864. (Harmadik kiadás. 1909.) — Egyházi beszédek Robertson nyomain. I—III. kötet. 1864—67—69. — Egyházi beszédek, I. 1870; II., III. 1889; IV., V. 1890. — Temetési beszédek, I. 1870; II. 1889. — Továbbá a Sárospataki Füzetekben 1862: A magyar protestáns egyház szabadságának védelme. (Különnyomatban is). — Ugyanott 1869: Adalékok a magyar protestáns iskolák autonomiájának történetéhez. (Különnyomatban is). — Végül a Figyelmező említett kilenc évfolyama, amely egyenként fel nem sorolható nagyszámú tanulmányt hozott tőle, melyek főként említett nagy egyház- és iskolapolitikai, valamint teológiai harcaira vetnek világot.

A fent felsorolt művek közül ma könyv-árúsi forgalomban biztos tudomásunk szerint egyedül a „Kálvin élete és a kálvinizmus“ c. munka harmadik kiadása kapható a debreceni Méliusz-könyvkereskedés, mint a kiadó tiszántúli egyházkerület főbizományosa útján. — Valószínűleg kapható lesz még a Magyar Pro-

testáns Irodalmi Társaság kiadásában Révész Kálmántól sajtó alá rendezetten megjelent kötet is: Révész Imre munkái a pántens korából. 1900. Antiquarusi úton azonban körülbelül a fent felsorolt munkáinak nagy részét meg lehet még szerezni és úgy ezek, valamint egyéb igen nagyszámú, önállóan és folyóiratokba, különösen 1858-tól 1866-ig a Protestáns Egyházi és Iskolai Lapba írt tudományos dolgozatai minden nagyobb egyházi és iskolai közkönyvtárban többé-kevésbé hozzáférhetők, sőt az 50-es, 60-as évektől gyűjteni kezdett nagyobb prot. papi magánkönyvtárakban is.

III. A Révész Imre-irodalom.

Máig legterjedelmesebb s egészben véve igen megbízható az az élet- és jellemrajza, amelyet Szabó János, egykori békésbányai esperes írt és mondott el emlékbeszéd formájában a tiszántúli egyházkerület közgyűlésén 1881 aug. hó 21-én. Ez az emlékbeszéd olvasható a „Révész Imre emlékezete“ című kiadványban, Debrecen, 1881. — Életrajzi adatainak és irodalmi munkásságának többé-kevésbé pontos és részletes lexikális összefoglalása megtalálható a Sz. Kiss Károly Új magyar Athenásában, a Zoványi Jenő-féle Theológiai Ismeretek Tárában, a Szinnyi József-féle „Magyar írók élete és munkái“-ban, a Pallas és a Révai nagy lexikonában. — Értékesek és elég könnyen hozzáférhetők még a következő dolgozatok. Ballagi Mór: Emlékbeszéd Révész Imre levelező tag felett. Akadémiai kiadvány. Budapest, 1882. — Erőss Lajos cikke Révész Imréről. Debreceni Képes Kalendárium, 1903. — S. Szabó József cikke a Református Nagyaink Életrajzai c. műve III. kötetében. — És Balogh Ferenc jellemrajzi följegyzései a fentebb említett Kálvin-életrajz harmadik kiadása függelékében. — Ugyancsak Balogh Ferentől származik Révész Imre életének, munkásságának és jellemének német és angol nyelvű ismertetése is, előbbi a Realenzyklopädie für protestantische Theologie und Kirche harmadik kiadásának megfelelő kötetében, utóbbi a The Catholic Presbyterian című edinburghi folyóirat 1881 decemberi számában.

Alólirottak körülbelül 13—14 nyomtatott ívre terjedendő, a debreceni ref. egyház kiadásában megjelenendő Révész Imre-életrajza sajtókészen van és a napokban sajtó alá is kerül. Egy része (a hetvenes évekbeli nagy harcot tárgyaló fejezet) most jelenik meg a Theológiai Szemle 1925 karácsonyi számában, egy kis része alkalmi átalakításban olvasható a Debreceni Képes Kalendárium 1926-iki évfolyamában ily cím alatt: Révész Imre 1848—49-ben. Ugyancsak alólirott írta meg Révész Imre élet- és jellemrajzát röviden és népszerűen a Keresztyén Család Naptára 1926-iki évfolyamában is. Figyelembe ajánlható még a debreceni

„Vasárnap“-nak e mi mai számunkkal egyidejűleg megjelenő Révész-jubileumi száma. *Mindazoknak, akik Révész Imre életére és munkáira vonatkozólag a centennárium alkalmából bővebb felvilágosítást kívánnak, alólírott addig is, amíg munkája kikerül a sajtó alól, a legszívesebben áll rendelkezésükre.*

R. I.

Révész Imre életéhez és jelleméhez.

(Kiadatlan érdekességek.)

Krisztus az iskolában.

„Véleményem és akaratom az, hogy az iskolában nem a törvényen álló statushatalom — akár respublica, akár más legyen az — hanem a Jézus Krisztus legyen a vezér és tanító; mert ő az volt tegnap, aki ma és aki leszen mindörökké. Más fundamentumot nem vehet senki sem, a tanintézetekben s az emberiség egyetemesebb képződésében sem. A presbyterianus skótok ezt irták hajdan zászlójukra: „A Krisztusért és az ő koronájáért“. Én ezt írom: „a Krisztusért és az ő tanítói méltóságáért“. Másik oldalára pedig: „A magyar nyelvért és nemzetiségért“.

Révész Imre Török Pálhoz 1856. február 14. Másolata a tiszántúli egyházkerület levéltárában.

*

Hűség mindhalálig.

„Látom az egészet,¹ minden lehető vészes következtetésekkel együtt! Minden addig megy, ameddig a nagy Isten bocsátja; és ha Ő Felségének, a nagy Istennek t. i., úgy tetszik, hogy én is viseljek keresztet: elhordozom örömmel... annyit látok és érzek, hogy én, hű leszek mindhalálig“.

Révész Imre Hegedüs Lászlóhoz 1860. május 5. Eredetije a tiszántúli egyházkerület levéltárában.

*

A protestáns egységért.

„Csodálom és sajnálom, hogy lutherán atyámfiai közül némelyek oly igen félnek vagy legalább tartózkodnak. De reményem, hogy elmúlik ez is. Létrehozzuk és fentartjuk a társulatot² mi magunk reformátusok is; ajtót zárni azonban lutheránok és unitáriusok előtt, sohasem lenne protestáns és keresztyéni dolog“.

Révész Imre Török Pálhoz és Ballagi Mórhoz 1863 május 12. Másolata a tiszántúli egyházkerület levéltárában.

*

¹ T. i. a pátensküzdelmet. R. I.

² A Révész Imre terveit és propagandáját alapján 1863-ban felállítani szándékolt, de a kormány által meghiusított Magyar Protestáns Irodalmi Társulat. R. I.

Lemondása a képviselőségről 1861-ben.

„Ha én elveimhez, melyeket nyilvánítottam, hű akartam maradni: szükségesképen haza kellett jönnöm a szavazás előtt. Aki valamely kérdés felett szavaz, az ezzel tetteleg nyilvánítja, hogy a többségnek magát alárendeli. Ezt pedig én, ezen kérdésben semmi szín alatt nem tehettem, mert azt hiszem, hogy más dolog az új törvények hozása, más a meglévő törvények iránti hűség. Ez utóbbi esetben ha egy magam vagyok is száz ellenében: engedni nem fogok. Ezt én megírtam még kezdetben a debrecenieknél“.

Révész Imre Hegedüs Lászlóhoz 1861. június 21. Eredetije a tiszántúli egyházkerület levéltárában.

*

A papi pályáról.

„Igen szép és nemes pálya a magyar református papi pálya; nagyon sokat használhatunk ezen, vallásunknak, hazánknak, nemzetünknek, a szabadság s műveltség ügyének, ha soha erről az országgyűlési képviselőség után nem kapaszkodunk is“.

Révész Imre Révész Kálmánhoz 1878. július 8. Eredetije a tiszántúli egyházkerület levéltárában.

*

A prédikátor a gyermekszobában.

„Valami kimondhatatlan szép a gyermek fejlődésének lélektani figyelemmel kísérése. — Én gyakran bemegyek kis fiamhoz, napközben is, hogy meglássam; s midőn ki akarok jönni szobájából: kezeit kiterjeszti, felém fut és így szól: „Ne menj el édes atyám!“ Pedig erre őt soha, senki nem tanította. — Itt látom a Krisztus feltámadásának és visszajövetelének egész alapeszméjét. — Ha én kis fiamhoz semmit sem szólanék, vagy azt mondanám hidegen, keményen: nem jövök már vissza: bizonyosan nyomban sírva fakadna. De ezt mondom neki: ne félj kis fiam; mindjárt eljövök megint; akkor megnézel. Erre megnyugszik. Hisz, reményl, és szeret. — Emlékezz Robertson beszédére a csalódásokról...“

Révész Imre Hegedüs Lászlóhoz 1863 január 22. Eredetije a tiszántúli egyházkerület levéltárában.

*

Kemény Zsigmond báró levele az ifjú Révész Imréhez.

„Tiszteletes Úr! Sokkal többre becsültem Önnek a Pesti Naplóban eddig megjelent cikkeit, hogysen ne épen olyakat várjak szives

WACHA tisztít, mos, fest kifogástalanul Debrecen, Simonffy-u. 55.

közrehatásától ezentúlra is hirdalom számára. — Méltóztassék — és óhajtanám: mielőbb — kizárólag csak tanulmányai körébe tartozó irodalmi közlésekkel és bírálatokkal gazdagítani a Pesti Naplót. — Ezen kérésem megújítása mellett maradok Önnek őszinte tisztelője, barátja Kemény”.

Pest. 1855. július 10. Eredetije a tiszántúli egyházkerület levéltárában.

*

Révész Imre ifjabb szolgatársai közt.

(A boldogemlékezetű Dr. Balogh Ferenc hittanár nagybecsű kéziratot naplójában — mely jelenleg fiainak birtokában van — olvasható egy bejegyzés 1866. szeptember 2-ikáról, amikor az 1865-ben végzett theologusok — köztük Miklovicz Bálint, későbbi hódmezővásárhelyi, Szegedi Károly, későbbi békési lelkész stb. — tízéves találkozóra összejöttek a debreceni Arany Bika-vendégfogadóban; ez összejövetelen vendégként jelen volt Balogh Ferenc, akkor már theologiai rendes tanár — aki ugyan fiatalabb volt a találkozóknál s később végzett, mint ők — és, folytatja tovább a naplót):

„Itt volt főképp az ifjú lelkészek által szeretve tisztelt, atyjokul s barátokul szeretett Révész Imre úr, ki csaknem mindeniknek egy-két éven át tanítója volt a forradalom után nyomban... Maig is te-nek szólítja őket. Örömmel vett részt a nagy férfiu e szép körben, melynek ő volt lelke... ritka kedv és kitartással déli 1 órától éjféli utáni 2 óráig élén volt a gyüldének szakadatlan beszéd és vita, és irányadó szózatolása közben, őt mint irányadó bölcs vezért tekintők s ajkáról lejött igék csak magasztosítólag és oktatólag hatottak ránk. Folyvást oldala mellett voltam én is, gyuladoztam és csüggettem szavain. A ragaszkodás és bámulat általános volt a bölcs vezér iránt, ki jó kedéllyel beszélt egy-eggyel is közülök... Olykor-olykor felharsanó zene alatt némult el csak, sőt ekkor is beszélt egész a rekedésig. Mi a lelkészi hivatal, mi az egyéniség nagy elve, a calvinismus stb. voltak fő-fő tételei. Megilletődve hallók, hogy ő oda törekszik, s arra hitt minket is fel, hogy oda működjünk, miszerint e név kimondására „Debrecen“ a magyar és református méveltség dicső pontja ragyogjon fel az említőben és halóban... Azt hiszem, nemcsak rám, de minden jelenvoltra roppant benyomást s egész jövőre kiható jellemfejlést teremtett R. I. alakja és örök folyású szózata a legdicsőbb és nagyobb eszmékről... Tanultam sokkal többet tán, mint hittani pályám alatt prot. jellemet illetleg. Kár, hogy gyorsiró fel nem jegyzé e derék tanító beszédeit...”

¹ Mint akadémiai segédtanár 1850—51-ben tanította az I. éves „bölcsészeket“ (mai kb. VII. gymn. osztály) „tisztá mértanra, hellen és latin nyelvészetre“. R. I.

Egyház

Törvénytervezet a lelkészválasztás reformjához.

Irta Maklár Károly, kunhegyesi lelkész.
(Folytatás.)

D) A lelkészi állás betöltése meghívás útján.

12. §. Meghívás útján való lelkészválasztással azok a lelkészi állások tölthetők be, melyeknek helyi forrásból biztosított javadalma az I. t.-c. 114. §-ában megállapított VIII. fizetési osztály III. fokozatát eléri, vagy meghaladja.

13. §. Meghívás útján való lelkészválasztásnak akkor van helye, ha azt a presbitérium összes tagjainak általános többsége, az egyházközség többségének hangulatára támaszkodva, határozatilag kimondja, vagy az összes jogosult választók általános többsége a presbitériumhoz intézett (az aláírók életkorát, foglalkozását és lakásuk háyszámát is feltüntető) írásbeli beadványában a meghívás útján való lelkészválasztás iránti óhaját kifejezte és a meghívandót megnevezte.

Mindkét esetben a 6. §-ban foglalt intézkedés megtörténte után legfeljebb 30 nap alatt beterjeszti a presbitérium jelentését az esperesnek annak megnevezésével, akit az egyházközség meghívni óhajt.

Ezen idő alatt a presbitérium a meghívásra tervbe vettek közül jogosult — az esperes útján — legfeljebb négy egyént bemutatkozó szolgáltra meghívni oly módon, hogy a bemutatkozó szolgáltra meghívottak nevét és a szolgálat pontos idejét az esperesnek legalább 8 nappal előre bejelenteni köteles.

Az esperes a presbitériumtól vett értesítés vétele után köteles a meghívásra kijelöltet azonnal értesíteni és vele a bemutatkozó szolgálat pontos idejét közölni, egyszersmind sürgősen intézkedik arról, hogy a bemutatkozó jelölt egy lelkész kíséretében jelenjék meg a választó gyülekezetben, ki a bemutatkozó jelölt viselkedését minden irányban ellenőrizni köteles. A bemutatkozó kísérő társát el nem hagyhatja és a választó gyülekezet tagjaival való személyes érintkezést kerülni köteles.

14. §. Az esperes a presbitérium jelentésének beérkezése után a meghívandót felszólítja okmányainak 8 nap alatt leendő beterjesztésére. Az okmányokhoz biztosító nyilatkozat is csatolandó az iránt, hogy a meghívandó egyén megválasztatása és meghívása esetén az állást elfogadja.

Ezen okmányok beérkezésétől számított 8 nap alatt az esperes egy lelkészi és egy világi tanácsbíróval együtt megvizsgálja, vajjon a meghívandó jelöltnek meg van-e a törvényes képesítése és nem zárandó-e ki hivatalból?

15. §. Az egyházközség által meghívandóul megnevezett egyén jogosultságának megállapítása után az egyházmegyei elnökség egy lelkészi és egy világi tanácsbíróból álló küldöttséget küld ki az

egyházköztségbe, akik a presbitériummal együtt, a közvetlen előző vasárnapon már a szószékből értesített választók gyülekezetében megjelenven, ezeket elhívják:

Kívánja-e a gyülekezet a 13. §-ban megnevezett jelölt meghívását?

16. §. Ha a megjelent jogosult választók a 14. és 15. §-ok értelmében megnevezett jelölt meghívása mellett nyilatkoznak, s nincsen közöttük legalább 10 olyan választó, aki a meghívást ellenezné, az egyházmegyei megbizottak az illető jelöltet megválasztott lelkésznek jelentik ki. Ha pedig 10 jelenlevő jogosult választó a meghívást ellenzi, a választók névjegyzéke alapján azonnal titkos szavazást rendelnek el, amelyben a jelölt meghívását óhajtók „igen“-nel, az azt ellenzők „nem“-mel szavaznak. Amennyiben a többség igennel szavazott, a meghívás sikerültnek, ellenkező esetben meghiusultnak jelentendő ki.

A választók személyazonosságának ellenőrzése szempontjából a presbitérium az egyházgondnok mellé még két presbitert választ és biz meg a maga részéről, akik megbízó levelüket a választást vezető egyházmegyei küldöttségnek bemutatják.

17. §. A jogosult választók a meghívás útján történt lelkészválasztás ellen a 34. §-ban jelzett idő alatt felelkezhetnek. Az esperes az engedélyt (concessa) meghívás esetén is csak 15 nap múltán adhatja ki.

18. §. Ha a meghívás a 12—17. §-ok értelmében eszközölhető nem volt, az esperes a lelkészi állásnak választás útján való betöltése iránt haladéktalanul intézkedik.

19. §. Meghívás útján a lelkészi állás akkor is betölthető, ha az első választás megsemmisített és a megsemmisítő ítélet másként nem rendelkezett. Ilyenkor a presbitérium részéről a 13. § értelmében kívánt jelentés a megsemmisítő ítélet jogerőre emelkedésétől számított 8 nap alatt tehető meg.

A lelkészválasztásnak tervezetem szerint másik módja a meghívás. Ez a lelkészválasztási módszer az idők folyamán jónak, helyesnek bizonyult. Azért tervezetem azt a VIII., VII., VI. fizetési osztályoknak megfelelő javadalmat biztosító gyülekezetek részére szinte teljes korlátlanúsággal továbbra is megtartani kívánja. A lelkészválasztásnak ez a módja a választó gyülekezetek békéjét nem zavarja fel és az esetek túlnyomó részében az egységesen kialakult egyházi közvéleménynek kifejező formája.

Mindössze az ú. n. próbaszónoklat engedélyezését kívánom törvénybe venni. Református egyházunkban a lelkésznek, ha nem is kizárólagos, de kétségtelenül legjobb és legfontosabb teendője a gyülekezeti igehirdetés. Nem lehet tehát a gyülekezetre nézve közömbös az, hogy a lelkész szószéki szolgálata milyen hatással van a gyülekezet tagjaira. Vannak nagy gyülekezeteink hatalmas templommal. Ha az ilyen helyeken soha nem látott és soha nem hallott lelkész kellő organum hiányában nem érvényesül, bármily tudomá-

nyosan képzett, vagy akármilyen irodalmi értékkel bíró egyén legyen is egyébként, működésének eredménye előbb-utóbb az ürességtől ásitó templom lesz.

Én annak a körülménynek, hogy újabban sok fényes, nagy gyülekezet tapasztalatokkal alig rendelkező, fiatal káplánokat választ lelkészül, sok indokát abban találok, hogy a gyülekezeti tagok választása arra esett, akinek szószéki szolgálata a hívek lelkében még eleven impressiókat hagyott hátra. Sokan szívesebben szavaznak arra, akit láttak, hallottak, ismertek, mint arra, akit nem láttak, nem hallottak soha, bárha egyébként érdekesebb volna is.

Törvényeink megengedik, hogy a kiszemelt lelkészt szolgálati lakóhelyén meghallgathassák azok, akik akarják. A gyakorlati életből jól tudjuk, hogy ez a hallgatás mit jelent. Néhány vállalkozóbb szellemű, rendszerint szájas demagóg egyháztág elmegy és annak tetszésétől vagy nemtetszésétől függ a meghallgatott lelkész sorsa. (Nem is említve a hallgatással kapcsolatos lehetetlen kívánalmakat, pl. hogy a meghallgatandónak zárt borítékban adtak textust, mit az csak a szószékben bonthatott fel.)

Nem sokkal helyesebb-e, ha a választó gyülekezetnek mód adatik arra, hogy mindenki otthon hallhassa, láthassa azt a lelkészt, akit megválasztani óhajt.

A próbaszónoklat a lelkészi állások betöltésénél úgy nálunk, mint a külföldi református egyházakban a lelkészválasztásnak egyik integrans része volt.

A rajnai és westfáliai egyházak „Kirchenordnungja“ szerint „a lelképásztorok választása úgy történt, hogy azon a lelkészjelölteket, akiket a gyülekezet hallani kíván, az esperes próbapredikációra hívja meg.“

A lutheri egyházban mai napig is meg van és jónak, helyesnek bizonyult a próbaszónoklás megengedése.

Végül tervezetem szerint az üresedésben levő lelkészi állás betöltésének harmadik módja a választás, amely az eddigi rendszertől lényegesen elütő képet mutat. (Folytatjuk.)

Iskola

A Kollégium újéve.

Karai Sándor kollégiumi igazgató üdvözlő beszéde az egyházkerületi elnökséghez.

Főtiszteltű és Méltóságos Püspök Úr!
Méltóságos Gróf, Főgondnok Úr!

Az újév első napján kollégiumi tanárok és tisztviselők megjelenven Méltóságok színe előtt, legelőbb is hálát adnak Istennek, hogy Méltóságokat az elmúlt esztendő viszontagságai között is megtartotta Kollégiumunknak; azután köszönetet mondunk Méltóságoknak mindig éber atyai gon-

dokodásuk azon tényeiért, amelyekkel Kollégiumunkat a gazdasági megerősödés és tanügyi fejlődés útján az elmúlt évben is előbbre vitték és ezáltal történelmi hivatásának teljesítésére: a magyar nemzeti eszme és a magyar református szellem szolgálatára erősebbé tették.

Kollégiumunknak e hivatása teljesítésében nem csupán a még mindig tartó gazdasági válsággal kell megküzdeni. Küzdenie kell azokkal a nehézségekkel is, amelyeket közéletünk szellemének visszaesése és az erkölcsöknek általános sülyedése hárt református egyházunk kulturális energiájának érvényesülése elé. A politikai és társadalmi gyűlölködés levegőjében természetesen felbújanzik a felekezeti türelmetlenség maszлага is: az utóbbi években mind sűrűbben találkozunk az antiprotestantizmus nyílt és burkolt támadásaival s az állami életben is egyházi és iskolai érdekeink mellőzésével és hátraszorításával. Erre az irányzatra jellemző egyebek között, hogy szóvivő politikusok következetesen hangoztatják a közélet vezetésében is a felekezetek arányos részvételének, tehát a közéleti numerus claususnak elvét, és jellemző a nemzetgyűlésen felelős helyről csak nem régen elhangzott az a meglepő nyilatkozat is, hogy a protestáns egyházak államsegélyének viszonylag valamivel nagyobb emelkedése miatt inkább a r. kath. egyháznak lehetne panasza, annak a r. kath. egyháznak, amely — szemben a prot. egyházak szegénységével — állami eredetű latifundiumokkal rendelkezik.

E kóros jelenségek veszedelmét aztán tetézi még az is, hogy a bellum omnium contra omnes lelke megszállotta református egyházi közéletünket is, amelyben az általános erkölcsi hanyatlás szülöttként szintén felütötte fejét az egyenetlenkedés és visszavonás gonosz szelleme. A külső ellenség munkáját így segíti elő saját hitfeleink elvakult indulata, amely mérgezett fegyverekkel éppen azokat támadja hátra, akik legelső sorban vannak hivatva egyházi érdekeink megvédésére.

Közéletünk betegségének meggyógyítására mi csak egy orvosságot ismerünk: a tiszta evangéliumnak azt a szellemét, a krisztusi erényeknek azt a kultuszát, amelyen, mint fundamentumon, református egyházunk és Kollégiumunk felépült és amely által a történelmi Magyarország nagysága, szabadsága és európai kulturája megépítésének fő-fő részese lett. Méltóságok ennek a hagyományos ősi szellemnek tántoríthatatlan hűségű és tisztalátású régi érdemes zászlóvivői, akiknek a legzavarosabb időkben felkapott jelszavakkal és irányzatokkal szemben való állásfoglalását már is igazolták a fejlemények. A Méltóságok bölcs vezetésére bátran és bizvást rábízhatja magát minden egyházát szerető kálvinista ember.

Szívünkől kívánjuk, hogy a minden áldások Istene áldja meg Méltóságokat nagy missziójuk teljesítésére elegendő testi és lelki erővel és áldja meg a Méltóságok kedves családjaikat is minden jóval!

Baltazár Dezső püspök válasza.

Az egyházkerület és kollégium tanári és tisztikarának nevében hozzánk intézett szeretetteljes bizalom nyilvánítást és jókívánságot úgy a magam, mint elnöktársam Ó méltósága nevében is hálásan köszönöm s a jókívánságokat minden áldások kivánásával viszonzom mindnyájatok részére.

Az a bizalom, amelynek most is tanújelét méltóztatatok adni, nagy erőt adott minekünk különösen az utóbbi esztendő kivételesen nagy küzdelmeiben, amikor a jobbról és balról támadó, tépő és szaggató viharok ellen kellett megtartani egyházkerületünket és kollégiumunkat a történelmi arany középúton: a józanhit, tiszta tudomány, komoly hazafiság, szóval a magyar kálvinista egyház által történelmi kiváltságként őrzött értékek birtokában.

Semmisem lett volna könnyebb, mint a felelőség mérlege alól kilépve engedni a hajót az árral s konjunkturális kalózkodás útján haszonnal, előnyvel tölteni meg. De minket nem vitt rá a lélek, hogy múltó hasznoknak s tűnő előnyöknek nagy, állandó és értékálló történelmi kincsek kidobálásával, feláldozásával csináljunk helyet. Inkább tűrve és szenvedve vártunk. A nagy elégtételek nagy bűjtjét átkinlódttuk abban a bizonyos reményben, hogy az erkölcsi integritás kikötőjébe mégis csak azok a hajók fognak befutni, amelyeket történelmileg kipróbált igazság iránytűje a középúton tartott.

Most már sokan képzelik úgy, mintha ilyen hajón utaztak volna a viharok idején is, és a kikötőnél úgy csatlakoznak hozzánk, mintha velünk együtt az áldozatokat jelentő középúton vitorláztak volna. Emlékezzetek csak vissza, mikor a legzordabb idők közepén 1921. január 1-én itt ebben a teremben ugyancsak az arany középútról tettünk bizonyosságot, a debreceni kollégium hagyományai iránt való hűségünknek még a függő pallos alatt is bátor kinyilvánításával, emlékezzetek mennyire egyedül voltunk barátok tekintetében s mennyire nagy tömegben ellenségek között. De mindegy. Mi a későn érkezett vendégeket is szívesen fogadjuk s nem ócsároljuk a sas szárnyai alól kirepülő ökörszemeket.

Az Istennek adunk buzgó hálát, hogy adott minekünk hűséget és állhatatosságot és tibennetek támaszt, segítséget és erőt, hogy nem engedjük kálvinista egyházunk fényes múltját elhomályosítani, hagyományait elkallódni, őseit megcsúfolni,

Meg fogjuk ezután is oltalmazni sőt még erősebben kiépíteni kollégiumunkat olyan templommal, amelyben a hit és tudomány, a szabadság és az erkölcs, igazság és testvériség, az egyetemes emberi szolidaritás és a haza szeretet olvadnak össze fenntartó és építő erővé egyházunk és hazánk boldog jövődjének szolgálatában.

Ehez a munkához kérjük továbbra is segítség-teket, annak a szeretetnek az alapján, amely közöttünk kölcsönös.

Hozzon boldogságot mindnyájatoknak az új esztendő.

Irodalmi szemle

„Adalékok a modern pedagógiához.”

Írta: dr. Veress István, debreceni ref. tanítóképzőintézeti igazgató. — Kapható Hegedűs és Sándornál Debrecenben. Ára 3 pengő 20 fillér = 40,000 korona.

A karácsonyi ünnepek alatt hagyta el a sajtót ez a neveléstörténeti dolgozat a pedagógiai irodalomban jólismert szerzőnek szakavatott tollából. Adalékoknak mondja dolgozatát, amennyiben korábban (1917) kiadott „A neveléstudomány multja és jelene” c. munkáját a pedagógiai tudomány mai állásának megfelelőleg akarja vele kibővíteni.

Kortörténeti alapon mutatja ki a nevelés és a kultúra közti szoros kapcsolatot. A nevelés története jókora része a kultúrtörténetnek: a nagy tudományos, politikai és társadalmi problémák sokszoros visszhangot találnak a pedagógiai törekvésekben. Ezt a jelleget viseli magán a modern pedagógia.

Herbart a nevelés középpontjába az egyént helyezi (egyéniesség pedagógiája), a nevelés célja az erkölcsi jellem képzése; ezt az ő lélektani felfogásából kifolyólag az oktatás segítségével akarja elérni. Herbart pedagógiája az *intellektualizmus* jegyében áll. Ehhez képest mind ő, mind követői a formális fokozatokra, a didaktika architektonikus felépítésére helyezik a fősúlyt. A herbartisták iskolái az egyoldalú ismeretközlésnek, a tanuláshoz az iskolai. A herbartisták egy töredéke (Sallwizsk) a voluntarisztikus pszichológia felé fordul. A nevelés magva az akaratképzése. Valóban az intellektualisztikus iskola ma már túlhaladott álláspont, a mai iskola kifejezetten voluntarisztikus jellegű.

A *személyiség pedagógiája* két ellentétes pólus, az egyoldalú individuálpedagógia és az egyoldalú szociálpedagógia közti kiegyenlítődést keresi. Egyéniesség és személyiség nem egyértelmű fogalom. Egyéniességnek születünk, személyiséggé idővel leszünk, még pedig olyan lelki folyamat által, mely a társadalom kulturális javaival való kapcsolat nélkül lehetetlen. Az egyén személyiséggé csak úgy szélesbülhet ki, ha magát alárendeli a tudományos, esztétikai, erkölcsi és vallási élet szabványainak. A személyiség pedagógiája megóv a túlhajtott individualizmus és szocializmus fogyatékoságai és kinövései ellen. (Budde és Gaudig.)

A modern pedagógia történetében külön fejezetet képez a nevelési célkitűzés. A hedonizmus, utilitarizmus az önzés etikája, az altonisztikus utilitarizmus könnyen csorbát ejt a személyiség jogán. A moralizmus az erkölcsiséget az ember érzületébe helyezi, feladata az erkölcsi elvek megvalósítása, az erkölcsi jellem képzése. (Kant, Herbart.) A legújabb irányzat a *vallás-erkölcsi jellem* képzését tűzi ki zászlójára. (Willmann, Foerster.)

A legutóbbi évtizedekben megalakult reformiskolákban és a szabad nevelésben a Rousseau-féle *pedagógiai naturalizmus* jut kifejezésre.

Alig van filozófiai rendszer, mely a pedagógiá-

ban mélyebb nyomokat hagyott volna, mint a Comte által inaugurált pozitivizmus. Angolországban a *pozitivistá pedagógiát* teremti meg. Herbert Spencer evolucionizmusnak nevezett rendszerén építi fel neveléstanát és Bain-nél a neveléstan szoros összefüggésben van az értelem lélektanával, különösen pedig az értelem megtartási működésével. Nálunk Alexander Bernát teremtett a pozitivistá pedagógiának iskolát nagyszámú követővel.

A 19. századon erős szociális áramlat vonul végig, mely a tudományos pedagógiára is éreztette hatását. A pedagógia Katorpnál, Barthnál, Bergemannnál és másoknál *szociálpedagógiává* lesz. A nevelés célja a közösségnek a java; jó az, ami közösségnek használ; az ethos és a szociális társulások kulturfoka határozza meg a kurzust. Wyneken a szabad iskolai közösséget hangoztatja.

Korunk iskolájának legfontosabb problémája annak a feladatnak a megoldása: hogyan alakítható át a tanulás iskolája a munka, az élet iskolájává? Hogyan lesz a tanulás produktív munkává? Erre szolgál a *munkaiskola*. (Kerschensteiner.)

A pedagógia legmodernebb segédtudománya a *kísérleti pedagógia*. Lényege abban áll, hogy nevelési és oktatási kérdések tisztázására a kísérletet veszi igénybe. Megalapítója Meumann, kinek módszerét és alapelveit szerző kiválóan fejtegeti.

A kor szelleme szülte a *művészi nevelés* gondolatát. Itt tanítószagunk számára a tevékenység igen hálás mezeje nyílik meg.

A t. szerző úr igen nehéz feladat előtt állott, amikor az olyan terjedelmes és rendkívül nehéz anyagot 38 oldalra volt kénytelen összeszorítani. Ennek a körülménynek tudható be, hogy egyes filozófiai fejtegetései az erősebb elmét is próbára teszik. Célját azonban elérte; a modern pedagógiai mozgalmakról és törekvésekről áttekinthető képet adott. Dicséretére válik, hogy az általános mozgalmakba beállította a magyar pedagógiai tevékenységet is. Örömmel üdvözljük munkáját mint úttörőt irodalmunknak ezen a terén. Gyakorlati haszna és értéke abban áll, hogy utmutatásul szolgál a tanítóknak, miként érvényesíthetik ott künt az életben a modern pedagógiát.

Dr. Novák József,
tanítóképzőintézeti tanár.

Halottaink

Győry Lajos, kenderesi volt lelkész és a hevesnagykunsági egyházmegye volt esperese, egyházi közéletünknek egyik legrégebb és mindenkor felettebb rokonszenves munkása, december 30-án Tiszapüspökiben meghalt és január 2-án Kenderesen temették el. Győry Lajos úgy kiváló képzettségével, mint szeretetreméltó egyéniségével és minden körben kellesz modorával legjobbjaink sorába emelkedett. Tanulmányait Debrecenben végezte, ahol szénior is volt, majd a kisújszállási gimnázium-

nak lett tanára s onnan választotta a kenderesi gyülekezet lelkészéül. Mint ilyen, nagyon korán nyert egyházmegyei megbízásokat, tanácsbíró, főjegyző, egyházkerületi képviselő volt, majd pedig esperes és zsinati tag. Esperesi tisztétől, előrehaladott korára tekintettel, a legutóbbi általános tisztújítás idején megvált, de lelkési állásában nagy buzgósággal végezte feladatait a legutóbbi hónapokban. A múlt év októberében vonult nyugalomba, Tiszapüspökiben férjével levő leányához költözve. De utódának november 22-én tartott beiktatásán még megjelent, derűs kedéllyel, sok életreménnyel s pohárköszöntőt is mondott. Mint a gyászjelentésben olvassuk, halála előtt súlyosan szenvedett. Bizonyára rajta is betölt: Akit szeret az Úr, megdorgálja azt. Egyházunk e derék szolgájáról bővebb megemlékezést várunk azoktól, akik közelében éltek.

Kenessey Gyula ügyvéd, a székesfehérvári egyház főgondnoka, a mezőföldi egyházmegye főjegyzője s a dunántúli egyházkerület tanácsbírája, 72 éves korában december 30-án meghalt. Buzgó munkást vesztett benne egyházunk.

Különfélék

Révész Imre centennáriuma. Január 14-én lesz száz esztendeje annak, hogy a magyar református egyház egyik legnagyobb alakja, Révész Imre született. A róla megemlékezésnek szenteltük első sorban lapunk mai számát.

A Tanítók Lapja abból az alkalomból, hogy negyvenedik évfolyamába lép, gazdag és változatos tartalommal jelent meg január elsején, mellékletül adva a nagyérdemű szerkesztőnek, Dobó Sándornak, aláírásával ellátott arcképét is. Az ünnepi számba a vezető cikket Baltazár Dezső püspökünk írta, aki mellett egyházunknak és a magyar közoktatásügynek számos jelese kereste lel soraival jubiláló laptársunkat. Így Ravasz László és Révész Kálmán püspökök, Petri Pál államtitkár, Kiss Ferenc és Lencz Géza egyetemi tanárok, Révész Imre egyházkerületi főjegyző, Pákos István, Simon Károly, Krug Lajos, Öveges Kálmán tanítóegyesületi elnökök, Szomjas Gusztáv, Hegymegi Kiss Pál, Nánássy Andor nemzetgyűlési képviselők, F. Varga Lajos, Bartha László, Lévy Mihály, Tukacs Lajos esperesek, Erdős Károly lelkész-képző-intézeti igazgató és mások. A sok becses olvasmányt nyújtó szám képet ad arról az értékes munkáról, amelyet ez a jól szerkesztett újság és szerkesztői gárdája, élén a magyar tanügy veterán harcosával, Dobó Sándorral, a magyar nemzeti kultúra érdekében évtizedek óta végez. A legszívesebb üdvözlöt küldjük a

jubiláló laptestvérnek és a majdnem négy évtized óta élén álló szerkesztőnek.

Boldizsár Zsigmond nádudvari igazgatótanító negyvennyolc évi szolgálat után, amiből negyvenkét évet Nádudvaron töltött, nyugalomba vonult s ebből az alkalomból a kultuszminisztertől elismerő oklevélben részesült. Az elismerő oklevelet szép ünnepély keretében adták át az érdemes öreg tanítónak, akinek mi is szívesen kívánunk a jól teljesített munka után kellemes napokat a nyugalom éveiben.

A derecskei egyház legújabbán népfőiskolai tanfolyamot nyitott, amelyen a leginkább földművesekből álló hallgatóságnak a hit- és erkölcsstan, valamint a különböző ismeretágak köréből estenként 6 órától 8-ig tartanak díjtalan előadásokat. A derecskei egyház sok szép munkával jár elől gyülekezeteink előtt, bizonyosságát adva ezzel annak, hogy az egyháztagok nagy száma sem akadályozza az intenzív egyházi életet, ha van a munkához kedv és erő.

A cseh uralom alatt a komáromi egyházmegyében rövid időn belül már a második református templomot építették fel a hívek áldozatkészségéből. Legutóbb Dunaradványban szentelte fel az új templomot Balogh Elemér püspök.

Lelkészválasztások. A hajdúszováti egyház Gábor András hajdúszoboszlói segédlelkész, aki egyideig Debrecenben is káplánkodott, hívta meg lelképásztorául. — Újpesten pedig nagy többséggel Mady Gyulát választották meg.

A budapesti Kálvin-téri templomban tartott prédiakációkat rádióon is lehet most már hallgatni. Debrecenben is voltak karácsony estéjén Ravasz László püspöknek, év utolsó estéjén pedig Soltész Elemér tábori püspöknek hallgatói. Egyelőre tudomásunk szerint mind olyanok, akik a templomba is elmentek. De lehet, hogy a technika ez a csudája olyanokat is elvezet a Krisztushoz, akik még ma különféle — leginkább kényelmi — címeken nem keresik fel az Isten házát. Bizony a tudomány haladása csak az Isten dicsőségét szolgálja.

A Református Szemle novemberi számában Imre Lajos teológiai tanártól nagy figyelmet érdemlő cikk jelent meg az egyházi fegyelem kérdéséről. Az esetet, amelyhez a kitűnő cikk fejtegetései fűződnek, nem ismerjük. De amiket Imre Lajos mond, azokat meg kell szívlelni minden magyar reformátusnak, még akkor is, ha a szent leibuzdulásból származó korbácsütéseket itt-ott erőteljesnek találja. Mert a lap egyik következő számában a cikkre adott reflexiónak az a — magában véve helyes — megállapítása, mely szerint a fejtegetések közvetlen okául szolgáló esetben a fegyelemnek megfelelő alkalmazása azért nem történhetett meg, mert az illetékes vádhatóság a ténye

Kun József késműves és műköszörős, Debrecen, Széchenyi utca 1. sz.

ítélettel szemben nem élt a felebbezés jogával, nemcsak nem gyöngíti, hanem éppen megerősíti Imrének azt a konkluzióját, hogy bizony a mi egyházi életünkben nem mindig az evangéliumi szempontok az irányadók. Ha ugyanis csakugyan olyan megbotránkozató volt a szóbanforgó eset, mint amilyennek mindakét cikk elolvasása után gondolni kell, nem lett volna szabad a túlenyhe ítéletben megnyugodni a közvédlőnek. Így csak alaki igazság történt, — ha ugyan az igazság lehet alaki is. Nagy kár, hogy erdélyi testvéreink e jeles lapját a trianoni határok miatt csak kevesen s mi sem rendszeresen olvashatjuk. Sok olyasmit látunk benne, a mit nekünk is jó volna szemünk elé tartani.

Pécse az adventben tilos volt minden táncmulatság. Amint olvassuk, a tilalom a római katolikus társadalom kezdésére adatott ki. A jót azonban mások példája után is jó gyakorolni. Bizony ideje volna, hogy a református magyarság is, úgy, mint régen, tartózkodnék a Krisztusvárás magasztos idejét testi vígalmak zajával zavarni meg.

Hamis pénz készítése és forgalombahozatala miatt indult eljárás sok előkelő társadalmi állásban levő magyar úr ellen. Ki miben és mennyiben részes, ma még nem lehet tudni. Azt sem, hogy vajjon csakugyan az a naiv képzelet indította-e a szövetkezetteket, hogy cselekedetük Magyarországnak hasznára válhat. Tegyük fel ezt a jobbat. Akkor is meg kell döbbenünk e rettenetes mélység látásán. Igaz keresztény ember egy pillanatra sem kételkedik abban, hogy jó célt is csak jó eszközzel szabad szolgálni s hogy minden bűn elkövetése — akármi céllal is — az Isten elleni lázadás. A tiszta erkölcs hiánya a nagy birodalmakat is megdönti, — hát a mi szegény, beteg, csonkabéna hazánkat hogyan züllesztené tovább. Istenben vetett hit, becsületesség, szorgalmas munkálkodás: ez az útja s nem a jogtalan vagyongyarapítás, Magyarország feltámasztásának.

Árvízveszedelem. A hirtelen olvadás, sok csapadék és talán a szomszéd állam kellő gondosságának hiánya is, árvízveszedelmet okozott a magyar földeken több felé. Különösen Békés megyében volt nagyon nagy a veszedelem, de erdélyi, bihar-, szatmár- és borsodmegyei testvéreink is nagyon sokat szenvedtek, sőt a Tisza mentén is mindenütt imminens volt a veszedelem. Rengeteg kár, pusztulás következett a veszedelem nyomában. A nyomorúság enyhítésére minden lehető megtenni mindnyájunknak emberi kötelessége. Azonfelül pedig imádkoznunk kell, hogy Isten óvja több csapástól a mi magyar hazánkat.

A szerkesztésért és kiadásért felelős a lap-tulajdonos: DR. KUN BÉLA.

Szerkesztői üzenetek.

A. K. Buj. Köszönjük meleg sorait. A szerkesztés kérdésében is egyetértünk nt. úrral, de az elvek megvalósításában bizonyos fokozatot kénytelenek vagyunk tartani. — **S. E. Budapest.** Köszönet a jókívánságért. Nem akarunk mi olcsójánoskodni, de szeretnők az embereket áldozatok árán is olvasókul megnyerni. Ami, hogy sikerül-e, nemcsak mitőlünk függ. — **M. I. Vasmegeyer.** A kilátásba helyezett támogatást előre is köszönjük. — **K. Gy. Tiszaszalka.** Küldeménye megérkezett s legközelebb sorra kerül. Üdvözet. — **Tiszavid.** Minden szám idejében, rendesen elment. A postai elkallódás nem a mi bűnünk s a dorgálásra nem szolgáltunk rá. — **Több lelkészi állással bíró egyházaink** részére annyi példányban kell küldenünk a lapot, ahány a lelkészi állás. Az előfizetési összeg kiszámítása ezen alapon történik. — **B. K. Mezötúr.** Köszönjük, jönni fog.

Hivatalos értesítés.

Körlevél.

Nagytisztelű Esperes Úr! Uray Sándor debreceni református lelkész, egyházmegyei tanácsbíró, a debreceni református lelkésztestület moderátora, a debreceni egyházmegye megbízásából „Lelkészi Szolgálati Naplót” szerkesztett. Szerző — aki több mint húsz esztendeje vezet ilyeszerű naplót — a saját tapasztalatai alapján elkészített tervezetet bemutatta a debreceni lelkésztestületnek s a végleges egybeállítást a debreceni lelkésztestület jóváhagyása és útmutatása szerint eszközölte. A legnagyobb körültekintéssel így elkészített naplónak használatba vételét a debreceni református egyházmegye 1926. évi január hó 1-től már el is rendelte. Tekintettel azon körülményre, hogy a Lelkészi Szolgálati Napló mindennemű lelkészi munkának egységes összefoglalását adja és megőrökíti, s mint ilyen rendkívül fontos célt szolgál és hiányt pótol, felhívom arra a Nagytisztelű Esperes úr figyelmét és egyben kérem, hogy annak használatba vételét a bölcs vezetése alatt álló egyházmegye lelkészeinek figyelmébe szintén ajánlani méltóztassék. E szóban levő napló a „Méliusz könyvkereskedés Debrecen” kiadásában jelent meg s ott szerezhető be. Debrecen, 1926 január 1. Atyafiságos szeretettel: *Dr. Baltazár Dezső*, püspök.

Takarékpénztári cekkszámia 43,916.

A *biharnagybajomi* egyház egy férfitanítói állásra pályázatot hirdet. Javadalom: törvény szerint készpénz, lakásbérrel. Kötelesség: egy vagy több osztály vezetése, egyháztársadalmi munkában segédkezés. Menekültek, „B” listások, orgonázni, dalárdát vezetni képesek előnyben részesülnek. Állás március 1-én elfoglalandó. Pályázati kérvények január 30-ig lelkészi hivatalhoz küldendők.

Révész Imre

10 éves születési évfordulója alkalmából legkedvesebb emlék a nagyemlékű predikátor

Kálvin élete

című munkája,

amely 3-ik kiadásában $\frac{1}{1}$ vászon, díszes magyar motivumu kötésben 45,000 korona.

Kapható „MÉLIUSZ” könyvkereskedésben, Debrecen.

SESZTINA LAJOS

vasnagykereskedése

Debrecen.

Alapította 1819-ben Sesztina János.

*

A háztartás, mezőgazdaság és ipar körébe vágó

összes vasárúk

állandó nagy raktára.

Telefon 6.

Tisztelettel tudatjuk a Nagytiszteletű Lelkész Urakkal és általuk a mélyen tisztelt Presbitériumokkal és Egyháztaggokkal, hogy Debrecenben 40 év óta fennálló ékszerész és órakereskedésünket a nyár folyamán tetemesen kibővítettük s új berendezéssel láttuk el. Ezzel egyidejűleg

úrasztali felszerelések, keresztelő edények, kelyhek, tányérok, kenyértartó tálcák, bortartó kannák, stb. stb.

kegyszerek lerakatával kiegészítettük. A felsorolt kegszerekből állandó kiállítást tartunk, melyet az érdeklődőknek bármikor készséggel bemutatunk

Költségvetéssel a legszivesebben szolgálunk.

Kizárólag a legfinomabb ARGENROR és BERN-DORFI árúkat tartjuk raktáron, melyek soha meg nem kopnak és nem homályosodnak. 2-5

Árúink finomságáért szavatolunk.

A Nagytiszteletű Lelkész Urak, a Presbitériumok és Egyháztaggok nagybecsű bizalmát, pártfogását kéri

KOSTYA JÁNOS

ékszerész és óranagyraktára Debrecenben, Széchenyi-u. 1., a reform. Kistemplom mellett.

Debreczeni István
órászmester Debrecen, Péterfia-u. 8.

Speciális órák javítása
Mindennemű órákraktára

Debrecen szab. kir. város
és a Tiszántúli református egyházkerület

„Méliusz”

könyvkereskedése, könyvkiadóhivatala, zenemű-
papir- és írószerkereskedése

Debrecen, Ferenc József-út 26.

Értesítés

a zsoltárok árairól.

32° legkisebb zsoltár

papirkötésben	K	30,000
félvászon kötésben	K	35,000
egészvászon kötésben	K	40,000

16° iskolai kiadású zsoltár

papirkötésben	K	40,000
félvászon kötésben	K	45,000
egészvászon kötésben	K	50,000

8° oktáv alakú zsoltár

papirkötésben	K	50,000
félvászon kötésben	K	55,000
egészvászon kötésben	K	60,000

4° quartalak, nagybetűs zsoltár

papirkötésben	K	100,000
félvászon kötésben	K	110,000
egészvászon kötésben	K	120,000

Ajánljuk ezenkívül díszkötésű zsoltárainkat a következő minőségekben, alakban és árakban:

II. kiadás, prózába szedve 16° alaku

celluloid, csattal, val. aranyfémekkel	250,000
celluloid, valódi aranyfémekkel	240,000
díszvászon, kehely és préseléssel	100,000
díszvászon, párnázott, vörösmetszés, tokban	180,000
díszbőr, párnázott, aranyfémekkel tokban	280,000

32° alaku zsoltárok

párnázott díszvászon köt., val. aranyfémekkel	160,000
celluloid-csontkötés, val. aranyfémekkel csattal	200,000
valódi bőrkötésű, párnázott, valódi aranyfémekkel	240,000
valódi antilopbőr, különböző színek	240,000
valódi bőrkötésű, különböző színekben, aranyfémekkel, párnázott bőrtokban, hordozó szíjjal	400,000

Ajánljuk dúsan felszerelt tankönyv, írószer, iskolai segédeszközöket tartalmazó raktárainkat.

„Méliusz” könyvkereskedés
Debrecen,
Ferenc József-út 26.